

ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปประเทศไทย

กลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

จากคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาสร้างคน คนสร้างชาติ” แสดงให้เห็นว่าการศึกษาคือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ประเทศใดที่ประชากรมีความรู้และการศึกษาดี ย่อมส่งผลให้ประเทศนั้นมีการพัฒนาตามไปด้วย ดังนั้นการศึกษาจึงมีความจำเป็นและสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งหลายประเทศในโลกได้ใช้การศึกษาเป็นนโยบายหลักสำหรับการพัฒนาประเทศ

หากจะกล่าวย้อนไปเมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้ปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศใหม่จากเดิมที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นประเด็นหลักมาเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไปพร้อมกัน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จึงมีจุดเน้นไปที่ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” นั่นคือต้องพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ และพร้อมสำหรับการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ เสียก่อน หากคนมีคุณภาพแล้ว การพัฒนาประเทศด้านต่างๆ ก็จะเจริญหรือก้าวหน้าไปด้วย ในช่วงนั้นการศึกษาจึงได้รับความสำคัญมากขึ้น เพราะเป็นสิ่งที่นำไปสู่การพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาประเทศ และแม้ว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับต่อมา จนถึงปัจจุบันคือ ฉบับที่ 9-11 จะมีจุดเน้นของการพัฒนาเป็นเรื่องอื่นก็ตาม แต่การพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ยังคงต้องมีการพัฒนาควบคู่กันไป เป็นการแสดงให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องต่อความสำเร็จในการพัฒนาประเทศ

และหากพิจารณางบประมาณด้านการศึกษาของประเทศไทย พบว่ากระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารและจัดการด้านการศึกษาของประเทศได้รับงบประมาณมากที่สุดต่อเนื่องมาในหลายปีงบประมาณที่ผ่านมาและได้รับเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้พบว่าภายในระยะเวลาไม่ถึง 10 ปี งบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการเพิ่มขึ้นกว่า 200,000 ล้านบาท เปรียบเทียบจากงบประมาณปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2558 กระทรวงศึกษาธิการได้รับงบประมาณถึง 502,245.5 ล้านบาท กับปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 กระทรวงศึกษาธิการได้รับงบประมาณ 301,437.4 ล้านบาท ซึ่งจะเห็นว่าภายในระยะเวลาเพียงแค่ 8 ปี กระทรวงศึกษาธิการได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้นมากถึง 200,808 ล้านบาท แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการได้รับงบประมาณมากที่สุดและได้รับเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ แต่การใช้จ่ายงบประมาณยังไม่เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือผู้เรียนเท่าที่ควร การศึกษาของไทยยังคงประสบปัญหาในหลายด้านหลายประการ ปัญหาบางประการได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น และยังมีปัญหาอีกส่วนหนึ่งแม้ว่าจะได้รับการแก้ไขปรับปรุงแล้วแต่ก็ยังไม่หมดไป ต้องแก้ไขปรับปรุงเป็นระยะๆ ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน **“การปฏิรูปการศึกษา”** จึงเป็นสิ่งจำเป็นและได้ยื่นกันอยู่บ่อยครั้งในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

การปฏิรูปการศึกษา

แนวคิดในการปฏิรูปการศึกษานั้นมิได้เพิ่งเกิดขึ้น ในความเป็นจริงเกิดขึ้นมานานแล้ว เริ่มจากสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นช่วงที่ประเทศไทยต้องเผชิญหน้ากับลัทธิจักรวรรดินิยมและความทันสมัยของประเทศตะวันตก พระองค์ทรงพยายามที่จะปรับตัวเข้าสู่ความทันสมัยแบบประเทศตะวันตกและเพื่อธำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกราชของประเทศ การปรับตัวที่สำคัญประการหนึ่งคือการปฏิรูปการศึกษา พระองค์ทรงปฏิรูปการศึกษาอย่างเป็นระบบแบบแผนและเป็นขั้นเป็นตอน โดยเปลี่ยนการสอนจากเดิมที่เป็นการสอนที่บ้าน วัด และในวัง เป็นการสอนในระบบโรงเรียน คือให้มีสถานที่ศึกษาขึ้นโดยเฉพาะและมีครูสอนตามเวลาที่กำหนด ที่สำคัญๆ ได้แก่ ทรงจัดตั้งโรงเรียนหลวงและโรงเรียนราษฎร์สำหรับราษฎรทั่วไปขึ้นเป็นครั้งแรก ทรงจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในมณฑลต่างๆ ส่งผลให้การศึกษาเล่าเรียนขยายไปทั่วราชอาณาจักร นอกจากนี้ยังทรงจัดตั้งกรมศึกษาธิการขึ้นเพื่อรับผิดชอบในการบริหารจัดการด้านการศึกษาของประเทศ (ต่อมายกฐานะเป็นกระทรวงธรรมการ และเปลี่ยนชื่อมาเป็นกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน) การปฏิรูปการศึกษาของพระองค์ในครั้งนั้นนับเป็นรากฐานที่สำคัญของการศึกษาไทยจนทุกวันนี้

แต่ครั้งที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาและเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนคือ เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งได้บัญญัติให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติเพื่อเป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารจัดการการศึกษาเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจัง และต่อมาได้มีการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542” เป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารจัดการการศึกษาขึ้น จากพระราชบัญญัติดังกล่าวนำไปสู่การดำเนินการปฏิรูปการศึกษารอบแรกขึ้น ในระหว่างปี พ.ศ. 2542-2551 แต่ผลของการปฏิรูปนั้นกลับพบว่า ระบบการศึกษาของไทยยังไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพได้ตามที่ตั้งไว้ จนนำมาสู่การปฏิรูปการศึกษารอบสอง หรือที่เรียกว่าการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552-2561 ซึ่งปัจจุบันได้ดำเนินการไปแล้วกว่า 5 ปี แต่ปัญหาคุณภาพการศึกษาของไทยโดยรวมอาจกล่าวได้ว่ายังเป็นปัญหาอยู่ โดยเฉพาะปัญหาด้านคุณภาพการศึกษาคุณภาพผู้เรียน ด้านครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ด้านประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศึกษาด้านการเพิ่มและกระจายโอกาสทางการศึกษาที่ไม่ทั่วถึง เท่าเทียม และด้านการผลิตและพัฒนากำลังคนเพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขัน ก็ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประเทศได้

สำหรับการปฏิรูปการศึกษาของไทยในปัจจุบัน เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งบัญญัติให้มี **สภาปฏิรูปแห่งชาติ** เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ศึกษาและเสนอแนะเพื่อให้เกิดการปฏิรูปในด้านต่างๆ **การศึกษา** เป็นด้านหนึ่งที่ต้องปฏิรูปให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว

สภาพปัญหาของการศึกษาและข้อเสนอในการปฏิรูป

จากการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสภาพข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการศึกษาในอดีตถึงปัจจุบัน พบว่ามีปัญหาการศึกษาหลายประการที่ยังพบอยู่ในปัจจุบัน ที่สำคัญๆ ได้แก่

1. ปัญหาครู ที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาการผลิตครูที่ยังไม่สามารถผลิตให้ได้ในปริมาณที่เหมาะสมเพียงพอในทุกระดับการศึกษาและสาขาวิชา ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนครูตามมา ส่วนปัญหาคุณภาพครูพบว่ายังมีครูบางส่วนที่ยังไม่ได้มาตรฐานด้านความรู้ที่ดีเพียงพอที่จะถ่ายทอดให้กับผู้เรียน นอกจากนี้ครูบางส่วนยังขาดความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ ขาดคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งปัญหาหนี้สินของครู ซึ่งเป็นเหตุให้ครูขาดขวัญกำลังใจในการทำงาน และมีคุณภาพชีวิตลดลง ทำให้อุทิศตนต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบได้ไม่เต็มที่ ปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมาทำให้ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนการสอนของผู้รับการศึกษาหรือผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาโดยรวมของประเทศลดลงไปด้วย

2. ปัญหาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนตกต่ำ โดยเฉพาะกรณีที่เด็กอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ปัญหาหลักสูตรการเรียนการสอน กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล รวมทั้งการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์และหน้าที่ความเป็นพลเมืองซึ่งเป็นวิชาที่ได้รับความสำคัญน้อยมากในปัจจุบัน จนถูกมองว่าหายไปหรือยังคงมีอยู่ แต่เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในวิชาอื่น ๆ จึงจำเป็นต้องปรับปรุงหลักสูตรให้มีเนื้อหาสาระวิชาประวัติศาสตร์และหน้าที่ความเป็นพลเมืองนั้นแยกมาโดยเฉพาะ

3. ปัญหากระบวนการบริหารจัดการ ที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาในเรื่องโครงสร้างการบริหารจัดการการศึกษา ปัญหาการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาจากส่วนกลางสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา แม้จะมีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาแล้วก็ตาม แต่หน่วยที่นำไปปฏิบัติยังไม่มีความเป็นอิสระและคล่องตัวในการบริหารงานและจัดการศึกษาเท่าที่ควร

4. ปัญหาการกระจายโอกาสและคุณภาพการศึกษา ที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาการจัดการศึกษาโดยภาครัฐของไทยมีการรวมศูนย์โดยส่วนกลาง แม้จะเปิดโอกาสให้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษาได้เอง แต่ในทางปฏิบัติสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งเกิดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และโรงเรียนชายขอบ โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก และการศึกษาของเด็กยากจนและเด็กด้อยโอกาส ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในคุณภาพของการศึกษาเป็นต้น

5. ปัญหาการผลิตและพัฒนากำลังคนเพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขัน ที่สำคัญได้แก่ หลักสูตร การอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาปัจจุบันไม่สามารถตอบสนองความต้องการเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนให้มี ประสิทธิภาพและศักยภาพในการแข่งขันกับนานาชาติได้

สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาหรือข้อเสนอในการปฏิรูปการศึกษามีดังนี้

1. ปฏิรูปครู โดยดำเนินการปฏิรูปครูทั้งระบบ ได้แก่ ปรับระบบการบริหารงานบุคคลตั้งแต่ กระบวนการผลิตครู การสรรหาและคัดเลือกให้ได้คนดี คนเก่ง และมีความเหมาะสมเพื่อบรรจุเป็นครู จัดระบบเงินเดือนหรือค่าตอบแทนที่เหมาะสมโดยปรับระบบฐานเงินเดือนและให้มีสวัสดิการหรือ ผลประโยชน์เกื้อกูลต่าง ๆ อย่างเพียงพอ เพื่อให้ครูมีขวัญกำลังใจ จะได้ปฏิบัติหน้าที่ในการสอนอย่างเต็ม ความรู้ความสามารถมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหนี้สินขึ้นตามมา กำหนดมาตรการบริหารจัดการและพัฒนาครูให้เกิดทักษะในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น กำหนดให้มีแผนเพิ่ม-ลดกระจายครู ที่เหมาะสม และแผนสมรรถนะและความก้าวหน้าทางวิชาชีพ ปรับระบบใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู เร่ง แก้ปัญหาการขาดแคลนครูโดยเฉพาะครูระดับอาชีวศึกษาและครูในสาขาวิชาหลัก ได้แก่ วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษา รวมทั้งกำหนดมาตรการให้ครูอยู่ประจำห้องเรียนหรือคืนครูสู่ห้องเรียนเพื่อให้ครูมี เวลาสำหรับทำหน้าที่ในการสอนมากยิ่งขึ้น

2. ปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเร่งดำเนินการแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษา/คุณภาพผู้เรียนตกต่ำใน กรณีเด็กอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ปรับเปลี่ยนโครงสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีการเรียนภาษาไทยมากขึ้น ควรมีการเพิ่มข้อสอบแบบอัตนัยให้มากขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้วิธีการวิเคราะห์ สังเคราะห์มากขึ้น ปรับปรุงหลักสูตรให้เน้นการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์และหน้าที่ความเป็นพลเมือง โดยเฉพาะชั้น รวมทั้งเร่งเพิ่มทักษะ/อาชีพในศตวรรษที่ 21 และทักษะการเรียนการสอนด้านภาษาอังกฤษ ให้มากขึ้น

3. ปฏิรูปการบริหารจัดการ โดยปรับปรุง/แก้ไขกฎหมายและระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการ บริหารจัดการการศึกษา ปรับโครงสร้างและบทบาทการบริหารงานกระทรวงศึกษาธิการ กระจายอำนาจ การบริหารจัดการจากส่วนกลางสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาที่สามารถนำไปปฏิบัติอย่างความเป็น อิสระและคล่องตัวเพื่อเพิ่มความเป็นอิสระในการบริหารแก่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา รวมทั้งปรับ ระบบการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาและระบบเงินอุดหนุนรายหัวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. ปฏิรูปการกระจาย-เพิ่มโอกาสและคุณภาพการศึกษาอย่างทั่วถึง เท่าเทียม โดยจัดให้มีการ พัฒนาระบบการศึกษาทางไกลเพื่อเพิ่มคุณภาพและโอกาส กำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับทุกสื่อ จัดรายการเพื่อการศึกษา ปรับระบบเงินอุดหนุนรายหัวทุกประเภททุกระดับให้เป็นธรรม ปรับระบบการให้ ทุนการศึกษาแก่เด็กยากจนและเด็กด้อยโอกาส รวมทั้งพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้และ

โรงเรียนชายขอบ และเร่งไขแก้ปัญหารโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมทางการศึกษา อันจะส่งผลให้การเพิ่ม-กระจายโอกาสและคุณภาพการศึกษาเป็นไปอย่างทั่วถึง เท่าเทียมยิ่งขึ้น

5. ปฏิรูประบบการผลิตและพัฒนากำลังคนเพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขัน โดยปรับหลักสูตรอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประเทศ ในระดับอาชีวศึกษาควรเน้นภาคปฏิบัติ ในสถานประกอบการและให้ความสำคัญกับด้านคุณภาพมากกว่าปริมาณ เพิ่มระบบจูงใจและสร้างค่านิยม และภาพลักษณ์ที่ดีให้มีผู้เรียนสายอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้น ในระดับอุดมศึกษาควรปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้สูงขึ้น ส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาอย่างกว้างขวาง ผลิตและพัฒนานักวิจัยระดับปริญญาเอก รวมทั้งปรับปรุงหลักสูตรเนื้อหาและกระบวนการเรียนการสอนให้สนองต่อความต้องการของสังคมและประเทศยิ่งขึ้น

นอกจากนี้การที่จะปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาที่ใช้บังคับอยู่ให้เอื้อต่อการพัฒนาการศึกษา เช่น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นต้น รวมทั้งเร่งรัดให้มีการตรากฎหมายขึ้นใหม่ที่จำเป็นต่อการปฏิรูปศึกษา เพื่อเอื้อประโยชน์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ระบบการศึกษามีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น พระราชบัญญัติวิทยาลัยชุมชน พระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา พระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างคุณภาพการเรียนรู้ เป็นต้น

สรุป

บทความฉบับนี้เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงสภาพปัญหาเพียงบางส่วนของการศึกษาไทยที่เป็นปัญหาสำคัญและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามปัญหาการศึกษาของไทยยังมีอีกหลายปัญหาที่รอแก้ไขปรับปรุง เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจังและให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมขึ้น การปฏิรูปการศึกษาที่ดำเนินการกันอยู่ในปัจจุบันถือมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะเป็นการปฏิรูปการศึกษาของประเทศแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปประเทศไทยอีกด้วย สอดคล้องกับหัวเรื่องที่ตั้งไว้ว่า **“ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปประเทศไทย”**

อ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **ร่าง Roadmap การปฏิรูปการศึกษา (2558-2564)** สืบค้น 5 กันยายน 2557 จาก http://www.edreform.moe.go.th/home/doc/roadmap_draft_K_A3.pdf
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2557). **พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับการปฏิรูปการศึกษา**. สืบค้น 6 พฤศจิกายน 2557 จาก <http://library.stou.ac.th/KingRamaVEducation>.
- ราชกิจจานุเบกษา. (22 กรกฎาคม 2557). เล่ม 131 ตอนที่ 55 ก **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557**.
- สำนักงานประมาณ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2557). **งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 และงบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551** สืบค้น 6 พฤศจิกายน 2557 จาก http://www.bb.go.th/?page_id=6039.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ม.ป.ป.). **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. .
- สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม. (2557). **กรอบความเห็นร่วมปฏิรูปประเทศไทยด้านการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. .
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). **กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559)**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. .
- _____. (2552). **ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- _____. (2556). **สภาวรรณการศึกษาไทยในเวทีโลก พ.ศ. 2556**. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2557). **สาระสังเขปประเด็นการปฏิรูปประเทศไทยด้านการศึกษา** กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์.